

**T.C.
GÜMRÜK VE TİCARET BAKANLIĞI
KOOPERATİFÇİLİK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**2017 YILI
ÇEKİRDEKSİZ KURU ÜZÜM RAPORU**

MART 2018

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	3
II-DÜNYA VE TÜRKİYE ÜRETİMİ.....	3
A-DÜNYA ÜRETİMİ.....	3
B-TÜRKİYE ÜRETİMİ.....	5
III- DÜNYA VE TÜRKİYE TÜKETİMİ.....	7
IV-İHRACAT DURUMU.....	8
A- DÜNYA İHRACATI.....	8
B- TÜRKİYE İHRACATI.....	9
V-DÜNYA VE TÜRKİYE'DE FİYATLAR.....	11
A- İHRACAT FİYATLARI.....	11
B-TARIŞ ÜZÜM BİRLİĞİNİN ALIM FİYATLARI.....	12
VI- UYGULANAN POLİTİKALAR.....	13
VII- SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	15

I. GİRİŞ

Ülkemiz dünyada en büyük çekirdeksiz kuru üzüm üreticisi ve ihracatçısı konumundadır. Dünyadaki çekirdeksiz kuru üzüm ihracatının % 40-45'ini gerçekleştiren ülkemiz, dünya çekirdeksiz kuru üzüm fiyatlarının oluşmasında önemli etkiye sahiptir. Ülkemizde üretilen üzümün yaklaşık 2/3'si çekirdekli, 1/3'i ise çekirdeksiz üzümden oluşmaktadır.

Çekirdeksiz kuru üzümün dünya rekoltesi ortalama 1085 bin ton civarında (Çin ve Hindistan'dan 2009 ve öncesinde sağlıklı veri alınmadığından rekolteye üretim miktarları dâhil edilmemiştir.) gerçekleşmekte olup, son üç yılda dünya rekoltesi Çin, Hindistan ve Özbekistan verileri de eklendiğinde 1 milyon tonun üzerine çıkmıştır. Ülkemiz rekoltenin % 25'ine tekabül eden ortalama 250 bin ton üretim ile dünyada oldukça büyük bir paya sahiptir. Ülkemizde üretilen çekirdeksiz kuru üzümün yaklaşık % 90'ı ihraç edilmektedir. Dünyadaki ihraç payımız ise % 40-45 arasında değişmektedir. Ülkemiz ihracatının büyük bir bölümü AB ülkelerine yapılmaktadır. Çekirdeksiz kuru üzüm yıllık 400-500 milyon Dolar döviz geliri ile tarımsal ürünler bazında ilk üç sıra içerisinde yer alan önemli ihraç ürünlerindedir.

Dış ticarete konu olan ve Ülkemizde genellikle kurutmalık olarak değerlendirilen çekirdeksiz üzümün hasadı Ağustos ayında başlamakta ve Eylül ayında sona ermektedir. Türkiye'de çekirdeksiz kuru üzüm üretimi esas itibariyle Ege Bölgesinde yoğunlaşmış olup, özellikle Manisa, Turgutlu, Salihli, Akhisar, Menemen, Kemalpaşa, Çal ve Çivril'de üretilmektedir. Dış ticarete konu olan çekirdeksiz kuru üzüm üretiminde Ege illerinden Aydın, Manisa ve İzmir ilk sıralarda yer almaktadır.

Bölgelerimize göre üretim incelendiğinde, Ege Bölgesinde çekirdeksiz kuru üzüm, Marmara Bölgesinde sofralık ve şaraplık, Akdeniz Bölgesinde ilk turfanda, Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde şaraplık, şıralık, sofralık, çekirdekli kurutmalık üzüm yetiştiriciliğinin gelişme gösterdiği görülmektedir.

Ülkemizde üretilen üzümlerin yaklaşık % 30'u sofralık, % 35'i kurutmalık % 30'u pekmez, pestil, sucuk, şıra ve % 5'i de şaraplık olarak değerlendirilmektedir. Bugün Türkiye'de ihracata yönelik üzüm üretimi bakımından ilk sırayı çekirdeksiz üzüm almaktadır. Türkiye'de üzüm ihracatının % 95'ini sultani çekirdeksiz üzüm oluşturmaktadır. Üretilen sofralık yaş üzüm ise başta Rusya, Almanya olmak üzere Avrupa Birliği ülkelerine ihraç edilmektedir.

II-DÜNYA VE TÜRKİYE ÜRETİMİ

A-DÜNYA ÜRETİMİ

Dünya çekirdeksiz kuru üzüm rekoltesi Tablo-1'de belirtildiği üzere 1.000-1.200 bin ton civarında gerçekleşmektedir. Son sekiz yıl ortalamasına göre dünya çekirdeksiz kuru üzüm üretimi Çin, Hindistan ve Özbekistan verileri de eklendiğinde 1 milyon tonun üzerindedir. Çekirdeksiz kuru üzüm üretiminde iklim koşullarına bağlı olarak zaman zaman büyük azalmalar veya artışlar da yaşanabilmektedir.

Tablo 1: DÜNYADA ÇEKİRDEKSİZ KURU ÜZÜM ÜRETİM MİKTARLARI (BİN TON)

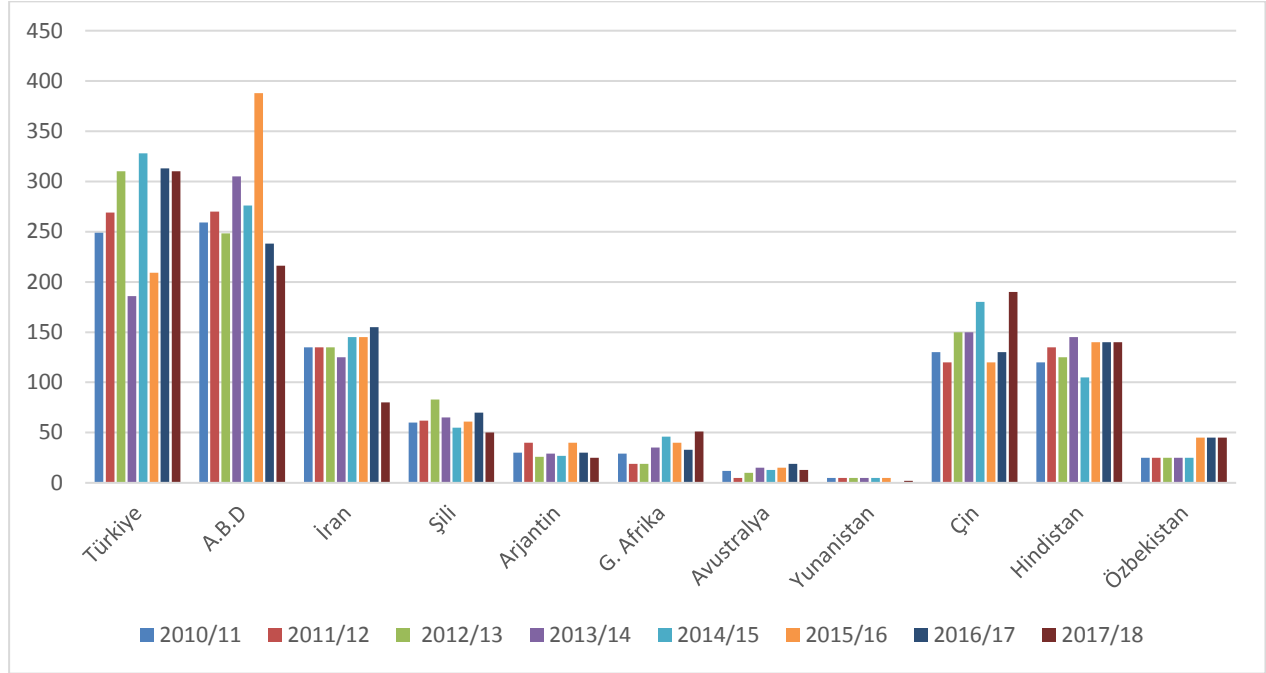
ÜLKELER	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Türkiye	249	269	310	186	328	209	313	310
A.B.D	259	270	248	305	276	388	238	216
İran	135	135	135	125	145	145	155	80
Şili	60	62	83	65	55	61	70	50
Arjantin	30	40	26	29	27	40	30	25
G. Afrika	29	19	19	35	46	40	33	51
Avustralya	12	5	10,6	15	13	15	19	13
Yunanistan	5	5	5	5	5	5	0	2
Çin	130	120	150	150	180	120	130	190
Hindistan	120	135	125	145	105	140	140	140
Özbekistan	25	25	25	25	25	45	45	45
TOPLAM	1.053	1.085	1.129.07	1.142	1.205	1.208	1.173	1.122

Kaynak:2017 Dünya Çekirdeksiz Kuru Üzüm Üretici Ülkeler Konferansı Tutanakları

2012/2013 sezonu verilerine göre, dünya üretiminin % 27,45'ini Türkiye gerçekleştirmiştir. Ülkemizi önemli üretici ülke olarak ABD (% 21,99), Çin (% 13,29), İran (% 11,96) ve Hindistan (% 11,07) izlemektedir. 2013/2014 sezonu ise üretimde düşüşler yaşanmıştır. 2014/2015 sezonunda ülkemiz çekirdeksiz kuru üzüm üretiminde ilk sırada yer almakta olup, 2015/2016 yılında üretimde azalma gerçekleşmiştir. 2016/2017 sezonunda ise Ülkemiz % 26,6 ile dünya üretiminde ilk sırada yer almış olup, 2017/2018 sezonunda da %27,6 ile Ülkemiz ilk sıradaki yerini korumuştur.

Türkiye, ABD, Yunanistan, İran, Afganistan gibi kuzey yarım küre üretici ülkelerinin hasat dönemi Ağustos ve Eylül aylarıdır. Avustralya ve Güney Afrika gibi güney yarım küre ülkelerinin hasat dönemi ise Mart ayından itibaren başlamaktadır.

Dünya Çekirdeksiz Kuru Üzüm Üretim Miktarlarına ilişkin Tablo 1’de yer alan bilgilere Grafik 1’de yer verilmiştir.

Grafik 1: DÜNYADA ÇEKİRDEKSİZ KURU ÜZÜM ÜRETİM MİKTARLARI

B-TÜRKİYE ÜRETİMİ

Ülkemiz, dünya çekirdeksiz kuru üzüm üretiminde uzun yıllardır ABD ile birlikte ilk iki sırayı paylaşmaktadır. Türkiye'de özellikle çekirdeksiz üzümde elde edilen kuru üzümler dünya çapında ünlüdür. Bu nedenle Ege Bölgesi'ndeki bağlarda, değerli ihraç ürünü olan ve dış piyasalarda aranan çekirdeksiz kuru üzüm elde edilmesine yönelik olarak üretim yapılmaktadır.

Bağ alanı ve üretim miktarı açısından Ege Bölgesi'nden sonra ülkemizin ikinci önemli bölgesi Akdeniz Bölgesi'dir. Daha sonra Güneydoğu Anadolu Bölgesi gelmektedir. En az üzüm yetiştirilen bölgeler ise Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri'dir.

Pamuk gibi alternatif ürünlere nispeten çekirdeksiz kuru üzümde yüksek fiyat politikasının uygulanması üretimde ciddi artışlara neden olmuştur. Üretimdeki artış, önemli ölçüde bağ sahalarının genişlemesiyle oluşmuştur. Nitekim Tablo-2'den de anlaşılacağı üzere, 2002 yılında 794 bin dekar civarında olan üretim alanı sürekli artarak, 2016 yılında 1004 bin dekarın üzerine çıkmıştır.

Bağ alanlarının genişlemesinin yanı sıra verimde de önemli artışlar olmuştur. Söz konusu karşılaştırılan dönemlerde üretimde 2002 yılından bu yana dönemler itibariyle artış ve azalışlar meydana gelmiştir. En son 2014/2015 sezonunda üretim en yüksek 328 bin ton'a ulaşmıştır.

Tablo 2: EGE BÖLGESİ ÇEKİRDEKSİZ KURU ÜZÜM BAĞ ALANLARI İLE TÜRKİYE ÜRETİMİ

İŞ YILLARI	ALAN (Bin Dekar)	ÜRETİM MİKTARI (Bin Ton)
2002/03	794,2	231
2003/04	812,1	215
2004/05	820,9	305
2005/06	850,8	225
2006/07	861,6	256
2007/08	834,4	244
2008/09	850,8	349
2009/10	849,7	275
2010/11	849,7	248
2011/12	849,7	256
2012/13	852,6	310
2013/14	967,6	186
2014/15	983,5	328
2015/16	1.000,4	209
2016/17	1.004,4	313

Kaynak: Tarih Üzüm Birliği

Bağ alanlarının yerleşim birimlerine göre dağılımı da aşağıdaki gibidir. Tablo-3'ten de görüleceği üzere, bölgeler arasında önemli verim farklılıkları bulunmaktadır. Söz konusu bölgelerden, Yeşilyurt, Sarıgöl, Alaşehir ve Buldan'da üretim ağırlıkla sofralık olarak yapılmaktadır.

Tablo 3: 2016/2017 YILI EGE BÖLGESİ ÇEKİRDEKSİZ KURU ÜZÜM REKOLTE TAHMİN TABLOSU

	Bağ Alanları (Dekar)	Verim (kg/da)	Üretim (ton)
MENEMEN	30.450	359	10.932
MANİSA	93.500	352	32.912
SARUHANLI	90.700	425	38.548
TURGUTLU	77.500	395	30.613
AHMETLİ	50.000	411	20.531
GÖLMARMARA	23.200	462	10.718
SALİHLİ	113.350	460	49.534
ALAŞEHİR	185.500	478	57.635
SARIGÖL	87.663	497	23.963
BULDAN	31.700	641	4.064
ÇAL	116.500	175	14.244
BEKİLLİ	9.940	175	1.218
AKHİSAR	18.600	220	4.092
TORBALI	7.900	300	2.370

HONAZ+ÇİVRİL	39.187	400	3.135
KEMALPAŞA	28.750	300	8.625
TOPLAM - ORT.	1.004.440	...	313.134

Kaynak: İzmir Ticaret Borsası

III- DÜNYA VE TÜRKİYE TÜKETİMİ

Dünyada son 5 yılda üretilen çekirdeksiz kuru üzümün yaklaşık % 50-70'ine tekabül eden kısmı uluslararası ticarete konu olmakta, kalan kısmı üretici ülkelerin kendi iç piyasalarında tüketilmektedir. Üretici ülkelerin iç tüketimleri 100-400 bin ton civarında seyretmektedir. Uluslararası ticarete konu olan 500-600 bin ton'a, iç tüketimlerinin eklenmesiyle toplam dünya çekirdeksiz kuru üzüm tüketimi 650-1000 bin ton seviyelerinde gerçekleşmektedir.

ABD, üretimde olduğu gibi tüketimde de önemli bir konumundadır. Toplam çekirdeksiz kuru üzüm üretiminin 2/3'sini iç piyasasında tüketmekte, kalan 1/3'ini ihraç etmektedir. Bu nedenle, ABD çekirdeksiz kuru üzümde üreticisinin yanı sıra tüketicisini de korumayı hedefleyen dengeli bir destekleme politikası uygulamaktadır.

Ülkemiz çekirdeksiz kuru üzüm iç tüketim miktarı ise 35-50 bin ton seviyesindedir. 2017/2018 sezonu iç tüketim miktarının 40 bin ton seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Son on yıla ait Dünya ve Türkiye çekirdeksiz kuru üzüm tüketim miktarları Tablo 4' te gösterilmiştir.

Tablo 4: DÜNYA VE TÜRKİYE TÜKETİMİ

YILLAR	DÜNYA TÜKETİMİ (Bin Ton)	TÜRKİYE TÜKETİMİ (Bin Ton)
2008/2009*	728	41
2009/2010*	741	40
2010/2011	1.053	35
2011/2012	1.085	50
2012/2013	1.223	45
2013/2014	1.234	52
2014/2015	1.293	50
2015/2016	1.261	45
2016/2017	1.202	40
2017/2018	1.201	40

Kaynak:2017 Dünya Çekirdeksiz Kuru Üzüm Üretici Ülkeler Konferansı Tutanakları

* 2008/2009-2009/2010 yılları arasında Çin, Hindistan ve Özbekistan'dan veriler alınmamıştır.

Dünya tüketim değerleri hesaplanırken, üretici ülkelerin iç piyasa tüketim miktarları üzerine bu ülkelerin yaptıkları ihracat miktarları eklenmiştir. Ancak Çin ve Hindistan gibi büyük üretici ve tüketicisi olan ülkelerle ilgili sağlıklı verilere 2010 yılı öncesi ulaşamadığından tabloya eklenmemiştir.

IV-İHRACAT DURUMU

A- DÜNYA İHRACATI

Çekirdeksiz kuru üzüm üreten ilk dört ülkenin yıllık ihracat miktarları 100 – 275 bin ton arasında gerçekleşmektedir. Dünya çekirdeksiz kuru üzüm ihracatında ülkemiz ilk sırada yer almakta olup, ülkemizi sırasıyla ABD, İran ve Şili izlemektedir.

Uluslararası çekirdeksiz kuru üzüm ticaretinin yarısından fazlası Avrupa ülkelerine yapılmaktadır. Türkiye ihracatının % 84'ü, ABD ihracatının % 50'si ve İran ihracatının da % 35'i Avrupa ülkelerine yapılmaktadır. Bu nedenle Avrupa ülkeleri önemli bir çekirdeksiz kuru üzüm pazarı durumundadır.

Türkiye bütün Avrupa ülkelerine üzüm ihraç ederken, ABD'nin ihracatı İngiltere, Almanya, Hollanda ve Kuzey Avrupa ülkelerinde yoğunlaşmaktadır.

Diğer önemli bir ihracatçı ülke olan İran, dış satışlarını ağırlıklı Doğu Avrupa ülkelerine yapmaktadır. Orta ve Batı Avrupa ülke pazarlarına ürünün kalitesinin düşüklüğü ve tüketici alışkanlıkları nedeniyle girememektedir. İran, coğrafi yakınlığı dolayısıyla Arap ülkelerine, fiyat düşüklüğü nedeniyle de Doğu Avrupa ülkelerine pazarlayabilmektedir.

Uluslararası çekirdeksiz kuru üzüm ticaretinde, ekonomik olarak gelişmiş Orta ve Batı Avrupa ülkeleri ile Japonya'da tüketim alışkanlıkları ve kalite, Doğu Avrupa ülkelerinde de fiyat faktörü rol oynamaktadır.

Türkiye'nin toplam Dünya ihracatı içerisindeki payı dış piyasa koşulları ve rekolte durumuna göre ortalama % 30-50 civarındadır.

Tablo 5: 2017/2018 İŞ YILI DÜNYA KURU ÜZÜM ÜRETİM, İHRACAT, İÇ TÜKETİM VE MUHTEMEL DEVİR STOK DURUMU

ÜRETİCİ ÜLKENİN ADI	2016/17 DEVREDEN STOK MİKTARI (TON)	2017/18 TAHMİNİ ÜRETİM MİKTARI (TON)	2017/18 TAHMİNİ İÇ TÜKETİM MİKTARI (TON)	2017/18 TAHMİNİ İHRACAT MİKTARI (TON)	2018/19 TAHMİNİ DEVİR STOK MİKTARI (TON)
İRAN*	0	80.000	0	0	0
TÜRKİYE	20.000	310.000	40.000	270.000	20.000
ABD	85.116	216.461	182.021	105.686	13.869
HİNDİSTAN*	0	140.000	0	0	0
ÖZBEKİSTAN*	0	45.000	0	0	0
ÇİN*	0	190.000	0	0	0
ARJANTİN	0	25.000	5.000	20.000	0
AVUSTRALYA	6.000	13.000	15.000	3.500	4.000
ŞİLİ	5.000	50.000	4.500	44.500	6.000
G.AFRIKA	1.800	51.000	11.000	52.000	3.800
TOPLAM	117.916	1.122.461	257.521	495.686	47.669

Kaynak: 2017 yılı Uluslararası Üzüm Üreticisi Ülkeler Konferansı

(*) Üretici Ülkeler Konferansı'nda Hindistan, Özbekistan, Çin ve İran'ın üretim miktarları belirtilmiş ancak iç tüketim ve ihracat miktarına ilişkin herhangi bir veri paylaşılmamıştır.

B- TÜRKİYE İHRACATI

Dünya ticaretinin yarısına yakınına sahip olduğumuz ve yıllık 300-500 milyon dolar döviz geliri elde ettiğimiz çekirdeksiz kuru üzüm, ülkemiz için en önemli ihraç ürünlerimiz içinde yer almaktadır. Ülkemizin ithalat miktarı ihracat miktarımıza nazaran yok denecek kadar azdır.

Türkiye çekirdeksiz kuru üzüm ihracat miktarları ve toplam ihracatın üretim içindeki payı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6: TÜRKİYE’NİN İHRACAT DURUMU

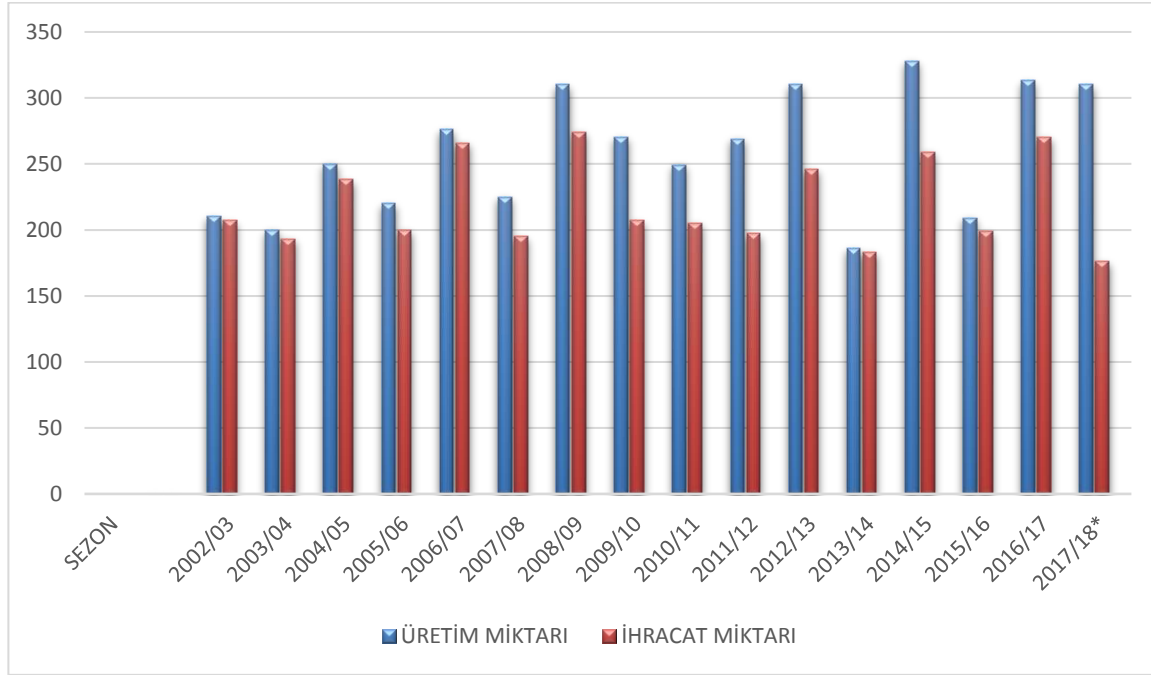
SEZON	ÜRETİM MİKTARI (Bin Ton)	İHRACAT MİKTARI (Bin Ton)	İHRACATIN ÜRETİME ORANI (%)
2002/03	210	207	98,6
2003/04	200	193	96,5
2004/05	250	238	95,2
2005/06	220	200	90,9
2006/07	276	266	96,4
2007/08	225	195	86,7
2008/09	310	274	88,4
2009/10	270	207	76,7
2010/11	249	205	82,3
2011/12	269	197	73,2
2012/13	310	246	79,4
2013/14	186	182,6	98,1
2014/15	328	258,7	78,8
2015/16	209	199,1	95
2016/17	313	270	86,2
2017/18*	310	176	56,7

Kaynak: Ege İhracatçı Birlikleri, *31.03.2018 tarihi itibariyle geçerlidir.

Türkiye’nin son on altı yıllık toplam çekirdeksiz kuru üzüm rekoltesinin yaklaşık % 85’i ihraç edilmektedir.

Son on beş yılda gerçekleşen ortalama ihracat miktarı ise 169 bin ton civarındadır. Ancak ihracatımız 2006/07 ve 2008/09 yıllarında olduğu gibi 270 bin ton seviyelerine ulaşabilecek potansiyele sahiptir. Türkiye’nin ihracatına ilişkin Tablo 6’da yer alan bilgilere Grafik 2’de yer verilmiştir.

Grafik 2: TÜRKİYE’NİN İHRACAT DURUMU

Son yedi yılda gerçekleşen Türkiye çekirdeksiz kuru üzüm ihracat miktarları ve bu ihracatın gerçekleştirildiği bazı ülkeler aşağıdaki tabloda verilmiştir

Tablo 7: TÜRKİYE’NİN KURU ÜZÜM İHRACATI GERÇEKLEŞTİRDİĞİ ÜLKELERE AİT İHRACAT MİKTARLARI

ÜLKELER	2010/11 (Ton)	2011/12 (Ton)	2012/13 (Ton)	2013/14 (Ton)	2014/15 (Ton)	2015/16 (Ton)	2016/17 (Ton)
Almanya	36.495	37.696	44.216	27.318	41.223	20.532	34.304
Avustralya	9.530	11.777	14.486	11.378	10.082	12.650	16.294
Belçika	10.558	11.387	14.609	9.717	11.767	7.451	10.906
İngiltere	59.852	60.790	69.370	51.833	69.653	62.701	67.639
Fransa	14.826	13.319	14.724	13.092	15.839	14.507	17.798
Hollanda	26.154	25.060	27.689	19.987	31.536	20.427	29.980
İspanya	3.272	3.567	4.854	5.026	5.749	6.615	6.716
İtalya	16.238	16.422	17.292	15.877	17.941	17.372	21.212
Kanada	4.572	6.220	8.087	5.562	8.379	7.090	9.399
İrlanda	4.049	4.426	4.093	3.231	5.005	4.442	5.061

Kaynak: Ege İhracatçı Birlikleri

Türkiye üzüm üretiminde kendine yeterli ve hatta kuru üzümde net ihracatçı ülke konumundadır. Ülkemizin çekirdeksiz kuru üzüm ihraç ettiği ülkelerin başında Avrupa ülkeleri bulunmaktadır. Bu ülkelerin başında ise İngiltere gelmekte olup, ikinci sırayı Almanya, üçüncü sırayı ise Hollanda almaktadır.

V-DÜNYA VE TÜRKİYE'DE FİYATLAR

Türkiye’de üretilen çekirdeksiz kuru üzümün yaklaşık % 80’inin ihraç edilmesi nedeniyle fiyatlar Borsada oluşmaktadır. Borsa fiyatları üzerinde rekolte ile arz ve talep dengesi önemli rol oynamaktadır.

İklim şartlarının uygun olduğu dönemlerde rekolteadaki artışlar nedeniyle fiyatlarda düşüş yaşanmaktadır. Ters durumda da fiyatlarda ciddi artış olmaktadır.

Tablo 8: DÜNYA, TÜRKİYE PİYASA VE BORSA TESCİL FİYATLARI

YILLAR	DÜNYA FİYATLARI (\$/KG)	TÜRKİYE BORSA TESCİL FİYATLARI (TL/KG)
2006/07	1,19	1,32
2007/08	1,72	2,10
2008/09	1,52	1,63
2009/10	1,88	2,44
2010/11	2,07	3,21
2011/12	2,50	3,85
2012/13	2,50	3,20
2013/14	2,35	4,21
2014/15	2,3	3,00
2015/16	2,21	5,40
2016/17	1,8	3,95
2017/18	1,65*	5,20*

Kaynak: İzmir Ticaret Borsası, *31.03.2018 tarihi itibarıyla geçerlidir.

Diğer yandan, hasat dönemlerinde (Eylül-Ekim) üretici ürününü biran önce elinden çıkarma kaygısıyla satışa ağırlık vermekte ve piyasalarda özellikle söz konusu dönemde ciddi bir arz fazlası sorunu yaşanmaktadır. Bu nedenle, üretici kuruluşlarının bu dönem uyguladığı fiyat ve alım politikası fiyatların oluşmasına ciddi etki yapmaktadır.

Kaliteden ziyade fiyata dayalı bir rekabet politikası izleyen İran, fiyata öncelik veren Doğu Avrupa ülkelerine yönelik ihracatımızda fiyatlar üzerinde olumsuz yönde etki yaratmaktadır. Ayrıca İran üzümünün ülkemize resmi olmayan şekilde girerek ülkemizden ihraç edilmesi sorunu da rekabette olumsuz rol oynamaktadır.

A- İHRACAT FİYATLARI

Türkiye’nin son 14 yılda çekirdeksiz kuru üzüm ortalama ihracat fiyatı dönemlere göre değişiklik göstermekle birlikte, 1.500-2.000 \$/ton seviyesinde gerçekleşmiştir. 2004/05 iş yılı sonrasındaki ihracat fiyatlarında değişim yüksek oranlarda olmuştur. 2014/15 sezonunda ortalama ihracat fiyatları 1,8 (\$/Kg), ihracat miktarı ise yaklaşık 259 bin ton olarak gerçekleşmiştir. 2017/2018 yılında ise çekirdeksiz kuru üzümün ortalama ihracat fiyatı 1,54 (\$/Kg) civarındadır. Fiyatların oluşumunda yukarıda da belirtildiği üzere, arz ve talep miktarları ile uygulanan alım ve fiyat politikası büyük ölçüde belirleyici olmaktadır.

Tablo 9: TÜRKİYE ORTALAMA ÇEKİRDEKSİZ KURU ÜZÜM İHRAÇ FİYATLARI

SEZON	ORTALAMA İHRAÇ FİYATI (\$/Kg)	İHRACAT MİKTARI (Bin Ton)
2002/03	0,85	206.6
2003/04	1,15	193.0
2004/05	1,05	238.0
2005/06	1,20	200.6
2006/07	1,19	266.0
2007/08	1,78	195.2
2008/09	1,5	274.3
2009/10	1,88	207.6
2010/11	2,31	205.1
2011/12	2,41	197.2
2012/13	2,15	246.0
2013/14	2,48	182.6
2014/15	1,8	258.7
2015/16	2,2	180
2016/17	1,55	270
2017/18	1,55*	176*

Kaynak: Ege Üretici Birlikleri ve İzmir Ticaret Borsası, *31.03.2018 tarihi itibariyle geçerlidir.

B-TARIŞ ÜZÜM BİRLİĞİNİN ALIM FİYATLARI

Birliğin izlediği alım ve fiyat politikası piyasa fiyatlarının oluşmasında önem taşımaktadır. Çekirdeksiz kuru üzüm alım fiyatları Tablo- 9'da gösterilmiştir.

Tablo 10: TARIŞ ÜZÜM BİRLİĞİ ALIM FİYATLARI

Üretim Yılı	Tariş Alım Fiyatları (TL/Kg)
2007/08	1,65
2008/09	1,76
2009/10	2,82
2010/11	2,90
2011/12	3,73
2012/13	3,24
2013/14	5,37
2014/15	3,37
2015/16	6,12
2016/17	3,58
2017/18	4,28

Kaynak: Tariş Üzüm Birliği

VI- UYGULANAN POLİTİKALAR

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri 1960'dan sonra değişen ekonomik şartlar karşısında, tarımsal destekleme politikası aracı olarak görülerek destekleme alımları ile görevlendirilmişlerdir. Birlikler, piyasada alıcı rolü üstlendikleri için fiyatların hedeflenen düzeylerin altına inmesini önlemektedir. Bu çerçevede, Türkiye'de üretilen çekirdeksiz kuru üzümün iç ve dış pazarlarda değer fiyatına satılması, ihracatından sağlanan döviz gelirlerinin arttırılması ve çekirdeksiz kuru üzüm üreticisiyle ürünün korunması amacıyla 1937 yılında kurulmuş olan Tarış Üzüm Tarım Satış Kooperatifleri Birliğı görevlendirilmiş ve çekirdeksiz kuru üzüm için bazı dönemlerde destekleme alımları yapılmıştır.

1995 yılından itibaren Birliklere, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan (DFİF) düşük faizli kredi sağlanarak bölgesel bazda belirlenen fiyatlar üzerinden kendi nam ve hesabına ürün alımı yapmaları sağlanmıştır.

2000 yılında başlatılan tarımsal reformlar kapsamında önemli bir adım atılarak Haziran 2000 tarihinde yürürlüğe giren 4572 sayılı Kanunla Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerinin yeniden yapılandırılması süreci başlatılarak bu yapılandırmaya ilişkin çalışma, inceleme ve önerilerde bulunmak üzere Yeniden Yapılandırma Kurulu oluşturulmuştur. Bu kapsamda Birliklerin 01.05.2000 yılı öncesi kamuya olan borçları silinmiştir. Ayrıca birliklerin aşırı istihdam yükünden kurtarılması amacıyla çıkarılan personelin kıdem tazminatları Devlet tarafından karşılanmıştır. Yine, 01.05.2000 tarihinden sonra da Birliklere DFİF kredisi kullanma imkânı sağlanmıştır.

Çekirdeksiz kuru üzüm piyasasında Tarış Üzüm Birliğı'nin rolü, 2000 öncesi koşullardaki kadar olmasa da (bu dönemde birlik piyasa payının % 30'una yakını elinde bulunduruyordu) mevcut durumda da önemli ölçüde devam etmektedir. Buna karşın, Birlik son yıllarda ihracat miktarlarını ciddi oranlarda (yaklaşık % 200) artırmış ve çekirdeksiz kuru üzümde en büyük ihracatçı kuruluş konumuna gelmiştir.

Diğer taraftan, ülkemizde çekirdeksiz kuru üzüm sektörünün optimal şartlara ulaşması ve gelişimi için çekirdeksiz kuru üzüm sınır ticareti kapsamında çıkarılmış ve ülkeye kaçak girişlerin önlenmesi için tedbirler alınmıştır. Bu sayede özellikle İran'dan gelen düşük kaliteli üzümün iç piyasada yarattığı olumsuz etkiler giderilmiştir. Çekirdeksiz kuru üzümde yaşanan arz fazlasının giderilmesi amacıyla yaş üzüm ihracatının artırılmasına çalışılmış ve yine bağ sahalarının sürekli artışının engellenmesi için üzüm fidanı dağıtımı durdurulmuştur.

Tarım ürünlerinde üretimin mevsimsel dalgalanma göstermesine karşılık tüketiminin sürekliliğı, tarım ürünleri arz ve talebi arasındaki uyumsuzluğun temel kaynağı olarak görülmektedir. Söz konusu zaman uyumsuzluğı, bir yandan tarım ürünleri piyasasındaki belirsizliğı artırırken, diğer yandan stok maliyeti sorununu gündeme getirmektedir. Bu sorunların çözümlenmesi, arz ile talebin birbiriyle uyumlaştırılması amacı ticaret borsalarını ortaya çıkarmıştır. Birçok ürün de olduğu gibi kuru üzümde de fiyatın oluşmasını etkileyen önemli bir faktör borsalardır.

Ticaret borsalarında ürünler standardize edilmiş veya tiplere ayrılmıştır ya da numuneyle malın tümü temsil edilerek, üretimi, tüketimi, ithalat, ihracat ve dağıtımı büyük miktarlarda yapılmaktadır. Ürün borsaları, dayanıklı ve stoklamaya elverişli bulunan, arz ve talebi değişken,

alım ve satımın rekabet şartları içinde asgari miktarlar üzerinden toptan yapıldığı, organize edilmiş tarımsal ürün piyasalarıdır.

Borsalar çok sayıda alıcı ve satıcının fiyat oluşumuna katkı sağlaması nedeniyle serbest piyasa koşullarına uygun bir işleyişi yansıtmaktadır. Borsada oluşan fiyatlar ilân edilerek, diğer bütün alıcı ve satıcıların haberdar olması sağlanmaktadır. İzmir Ticaret Borsası'nda üzüm fiyatı diğer ürünlerden farklı olarak her gün işlem salonlarında numune üzerinden yapılan alım satımlarla ve bu işlemlerin sonunda toplanan kapanış fiyatları komisyonlarında belirlenmektedir. Bu belirlemeler ışığı altında oluşan fiyatların piyasa üzerinde etkisi oldukça fazladır.

Öte yandan, okul öncesi ve temel eğitim birinci kademe okullara kuru üzüm dağıtım programı kapsamında anaokulu, uygulama sınıfı, anasınıfı ve temel eğitim birinci kademe (ilkokul) öğrencilerine Okul Sağlığı Bilim Kurulu tarafından tavsiye edilen kuru meyve tüketim alışkanlığının kazandırılması ile yeterli ve dengeli beslenmelerine katkıda bulunarak sağlıklı büyüme ve gelişmelerinin sağlanması amacıyla 2015/7396 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 4 Nisan 2015 tarih ve 29316 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Tariş Üzüm Birliği arasında imzalanan sözleşme gereği 2014/2015 eğitim öğretim yılının ikinci yarısında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 30.511 okula 25'er gramlık ambalajlarda toplam 24.197.529 adet (604.938 kg) üzüm dağıtımı yapılmıştır.

Yine, 28/03/2016 tarihli ve 2016/8719 sayılı Okullara Kuru Üzüm Temini Ve Dağıtım Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı gereğince anaokulu, uygulama sınıfı, anasınıfı ve temel eğitim birinci kademe (ilkokul) öğrencilerine yönelik Okullara Kuru Üzüm Dağıtım Programının yeniden uygulanması amacıyla anılan Bakanlar Kurulu Kararı 8 Nisan 2016 tarih ve 29678 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu BKK ile Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) okullara üzüm temini ve dağıtım ile görevlendirilmiştir. Bu kapsamda, Tariş Üzüm Birliği tarafından 2016/2017 eğitim öğretim yılının ilk yarısında yaklaşık 30.000 okula 1.979 (bin ton) üzüm dağıtılmıştır.

Programın 2017 yılında da devam etmesi amacıyla "Okullarda Kuru Üzüm Dağıtım Programı Uygulama Esasları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı" 08/12/2016 tarih ve 29912 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. İlgili kararlar, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği, anaokulu, uygulama sınıfı, anasınıfı ve temel eğitim birinci kademe (ilkokul) öğrencilerine kuru üzüm temini ve dağıtım ile görevlendirilmiştir.

Gelinen aşamada, "Okullara Kuru Üzüm Dağıtım Programı Uygulama Esasları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı" 26/02/2018 tarih ve 30344 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak anaokulu, uygulama sınıfı, anasınıfı ve temel eğitim birinci kademe (ilkokul) öğrencilerine kuru meyve tüketim alışkanlığının kazandırılması ile öğrencilerin yeterli ve dengeli beslenmelerine katkıda bulunularak sağlıklı büyüme ve gelişmelerinin sağlanması amacıyla 2018 yılında da söz konusu Program uygulanmaya devam edilecektir. Anılan Kararda, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği 2018 yılında da öğrencilere kuru üzüm temini ve dağıtım ile görevlendirilmiştir.

VII- SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Üretilen ürünün yaklaşık % 90'ının ihracata konu olması sonucunda dünya ticaretinin yarısına yakınına sahip olduğumuz ve yıllık 300-500 milyon dolar döviz geliri ile en önemli ihraç ürünlerimiz içinde yer alan çekirdeksiz kuru üzümün, tarım ve ticaretinin geliştirilmesi ve sektörün sorunlarının giderilmesi ülkemiz için oldukça önemlidir.

Türkiye'de çekirdeksiz kuru üzüm bağ alanlarında uzun yıllardır devam eden bir genişleme görülmektedir. 1980'li yıllarda yaklaşık 540.000 dekar olan bağ sahası bugüne kadar sürekli artarak 2000 yılında 761 bin dekara, 2010 yılında ise 850 bin dekara, 2016 yılında 1004 bin dekara kadar ulaşmış ve üretim miktarı da yıllara göre değişmekle birlikte 2016/17 sezonunda yaklaşık 313 bin ton civarındadır. Buna karşılık ülkemizin yıllık 30-50 bin ton seviyesinde olan iç tüketim miktarlarında fazla bir artış görülmemektedir. Yine, çeşitli nedenlerden (ihraç edilen ürünün sağlığa uygunluğu, kalıntı sorunu vs.) dolayı her yıl ortalama 200-250 bin ton civarında olan ihracatın artırılmaması ya da yeni ihraç pazarlarının bulunamaması gibi nedenlerden ötürü özellikle rekoltenin yüksek gerçekleştiği yıllarda çekirdeksiz kuru üzüm piyasasında arz fazlası yaşanmaktadır. Bu da ürünün ihraç fiyatlarını düşürerek üreticiyi ve sektörün diğer paydaşlarını olumsuz etkilemektedir.

Diğer taraftan, Tariş Üzüm Birliği ve bağlı kooperatifleri satabileceği miktarda ürün almakta ancak yasa ve anasözleşme gereğince, ortaklarının taahhüt ettiği ürünün tamamını teslim almakla yükümlü olduğundan zaman zaman arz fazlası üzümlerin stok yükünü taşımaktadır.

Bu nedenle yaşanan arz fazlasının giderilebilmesi veya çekirdeksiz kuru üzüm piyasasına zarar vermeyecek şekilde yönetilebilmesi amacıyla;

- Rekoltenin yüksek olduğu dönemlerde fiyat düşüşlerinin önüne geçilmesi veya kazanılmış ihracat pazarlarının korunabilmesi amacıyla kalitenin bozulduğu yıllarda kullanılmak üzere, gereken miktarda ürünün piyasadaki çekilip depolanması için bir stok kurumunun oluşturulması veya bu sektörde lisanslı depoculuğun geliştirilmesi,

- Çekirdeksiz kuru üzüm arzının azaltılması amacıyla yaş üzüm ihracatının geliştirilmesi için çalışmalar yapılması,

- İhracat pazarlarının geliştirilmesi ve artırılması, ihracatın, ürünün rekabet gücünün, iç tüketimin artırılması ve yeni tüketim alanları yaratılması gibi amaçlarla bir "Üzüm Tanıtım Grubu"nun oluşturulması,

- Bağ alanlarındaki genişlemenin şaraplık üzüm, sofralık üzüm, kuş üzümü, bandırmazsız üzüm ve organik üzüm üretimine yönlendirilmesi,

yaşanan sorunların giderilmesi açısından uygun olacaktır.

Bunun yanı sıra, üzümlerin olumsuz koşullarda kurutulması sonucu ürüne toz, toprak karışımı yaşanması gibi temizlik sorunları, ürüne katılan hormonların getirdiği kalıntı sorunu, bağlarda üzüm zararlılarına karşı yapılan yanlış, bilinçsiz ilaçlama sonucu ürünlerde ilaç kalıntısı görülmesi gibi hususlar ürünün kalite ve güvenilirliğini azaltmakta ve zaman zaman ülkemizden ihraç edilen ürünlerin denetimler sonucunda geri gönderilmesine neden olmaktadır.

Ayrıca, 19 Ocak 2016 tarih ve 2016/60 sayılı Avrupa Birliği Mevzuatına göre; üzümde zararlı mücadelesinde kullanılan "Chlorpyrifos" aktif maddesinin 0,5 ppm düzeyinde olan MRL

değeri 0,01 ppm seviyesine düşürülmesine karar verilmiştir. Söz konusu uygulamanın ise 10 Ağustos 2016 tarihinden itibaren geçerli olacağı bildirilmiştir. Avrupa Birliği tarafından alınan karar doğrultusunda, üzümde Anılan karar, %90'ı Avrupa Birliğine üye ülkelere ihraç edilen kuru üzüm sektöründe, fazlasıyla olumsuz etkilemiş, çekirdeksiz kuru üzüm fiyatlarını 5,05 TL/Kg seviyesinden 2016 yılı Mayıs ayı başı itibariyle 3,20 TL/Kg seviyesine kadar düşürmüştür. Bu durum ülkemizdeki tüm üzüm üreticilerinin ve sektörün zarara uğramasına yol açmıştır.

Bu nedenlerden dolayı, çekirdeksiz kuru üzümde önemli üretici olmak, ülke ekonomisinin kazanabilmesi ve sektördeki tüm katılımcıların, üretim ve pazarlamadaki payının karşılığını alabilmesi açısından yeterli değildir. Bu anlamda ürünün elverişli koşullar oluşturularak üretimleri ve kurutulmalarının sağlanması, ürünün sağlığı ve kalitesi için, Avrupa'da ve ülkemizde gelişen tüketici bilincine paralel olarak üretimde, zirai ilaç kullanımında daha bilinçli hareket edilmesi, üründe kalıtım sorunu oluşturan girdilerin (içinde ağır metal iyonu bulunan kimyevi gübreler gibi) kullanımının engellenmesi, sektörün gelişimi için önemle üzerinde durulması gereken hususlardır.

Ayrıca, lisanslı depoculuk sisteminin kapsamına kuru üzümün dahil edilmesine yönelik olarak Bakanlığımız tarafından hazırlanan Kuru Üzüm Lisanslı Depo Tebliği 1 Nisan 2017 tarihli 30025 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Tebliğ, standartları belirlenen kuru üzümün emniyetli ve uygun koşullarda depolanmasını ve ürün senetleri vasıtasıyla ticaretinin kolaylaştırılmasını sağlamak amacıyla kuru üzümün depolanacağı lisanslı depolarda bulunması gereken asgari niteliklere ve depolama hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar ile kuru üzüm lisanslı depoculuk faaliyetlerine dair diğer hususları düzenlemektedir.

Son olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 7 Kasım 2017 tarih ve 1169 sayılı Kararı ile bağıcılık sektörü ve üzüm üreticilerinin sorunlarının araştırılarak alınacak tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulmuştur. 10 Ocak 2018 tarihinde çalışmalarına başlayan Komisyonun Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü gereğince dört ay içinde çalışmalarını tamamlaması beklenmektedir. Komisyon çalışmaları neticesinde elde edilen bulgular ile sorunlar ve çözüm önerilerini içeren Komisyon Raporu Meclis Genel Kurulunda görüşmeye açılacaktır.